

**МІНІСТЕРСТВО
СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
(Мінсоцполітики)**

вул. Еспланадна, 8/10, м. Київ, 01601, тел.: (044) 226-24-45, факс: (044) 289-00-98 E-mail: info@mlsp.gov.ua,
Код ЄДРПОУ 37567866, реєстраційний рахунок 35213015078737 в ДКСУ м. Києва, МФО 820172

20.12.16 № 21369/0/2-16/37

На № 052/2/183-16 від 18.11.2016

Про забезпечення прав дітей

**Народному депутату України
Павленку Ю. О.**

Шановний Юрію Олексійовичу!

Міністерство соціальної політики на виконання доручення Кабінету Міністрів України від 09.12.2016 № 43412/4/1-16 до листа Ради національної безпеки і оборони України від 30.11.2016 № 2194/14-6-1-4 розглянуло Ваш депутатський запит, оголошений на засіданні Верховної Ради України 18.11.2016, і надає інформаційно-аналітичну довідку за результатами доопрацювання Вашого депутатського запиту, оголошеного на засіданні Верховної Ради України 23.09.2016 (адресованого Секретарю Ради національної безпеки і оборони Турчинову О. В.), щодо тенденцій у сфері захисту прав дитини, які містять загрози національній безпеці України.

Пропозиція стосовно розгляду питання захисту прав дітей на засіданні Ради національної безпеки і оборони, висловлена Вами у депутатському запиті, що доопрацьовувався, знайшла відображення в проекті постанови Верховної Ради України, якою будуть затверджені рекомендації парламентських слухань „Права дитини в Україні: забезпечення, дотримання, захист”. Тобто остаточне рішення з порушеного питання буде прийняте Верховною Радою України.

Додаток: на 14 арк.

З повагою

Міністр

А. Рева

Інформаційно-аналітична довідка
за результатами розгляду депутатського запиту народного депутата
України Павленка Ю. О. щодо тенденцій у сфері захисту прав дитини, які
несуть загрозу національній безпеці України

Мінсоцполітики, використовуючи надані йому повноваження, вживає відповідних заходів щодо захисту дітей, зокрема, дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей із сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Щодо соціального захисту дітей, які постраждали від збройного конфлікту

На виконання статті 30¹ Закону України „Про охорону дитинства” Міністерством розроблено проект постанови Кабінету Міністрів України „Про затвердження Порядку надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів” (далі – Проект).

Проект погоджено з заінтересованими центральними органами виконавчої влади, а також опрацьовано із Секретаріатом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та підготовлено до подання на розгляд Кабінету Міністрів України.

Щодо обліку дітей, які загинули в зоні проведення АТО

За дорученням Мінсоцполітики служби у справах дітей Донецької та Луганської обласних державних адміністрацій в межах повноважень обліковують чисельність дітей, які постраждали в ході збройного конфлікту. Станом на 01.10.2016 загинуло 68 дітей, 152 – отримали поранення.

Крім того, Міністерством спільно з центральними органами виконавчої влади та Донецькою і Луганською військово-цивільними адміністраціями проводяться заходи щодо збору та узагальнення інформації стосовно персоніфікації загибелі дітей в зоні АТО та дітей, які отримали поранення, контузію, каліцтво.

Щодо надання пільг на оплату житлово-комунальних послуг сім'ям, у яких виховуються діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування

Законом України „Про охорону дитинства” встановлено, що з 01.07.2015 багатодітним сім'ям, дитячим будинкам сімейного типу та прийомним сім'ям, у яких не менше року проживають відповідно троє або більше дітей, надається 50-відсоткова знижка плати за користування житлом та комунальними послугами (газопостачання, електропостачання та інші послуги) у межах норм, визначених законодавством, за умови, якщо розмір середньомісячного сукупного доходу сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищує величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу (у 2016 році – 1 930 гривень).

У разі коли середньомісячний дохід сім'ї пільговика в розрахунку на одну особу перевищує величину доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу, сім'я має право звернутися за житловою субсидією.

Згідно з Положенням про порядок призначення та надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21.10.1995 № 848 (зі змінами), дитячим будинкам сімейного типу (з моменту їх створення) та прийомним сім'ям, а також сім'ям (крім багатодітних), у яких не менше року проживають троє і більше дітей, враховуючи тих, над якими встановлено опіку чи піклування, субсидія може бути розрахована виходячи з кількості дітей, які фактично проживають у житловому приміщенні (будинку), з урахуванням дітей, які не зареєстровані в ньому, на підставі рішення районної, районної у м. Києві і Севастополі держадміністрації та виконавчого органу міської, районної у місті (у разі її утворення) ради або утвореної ними комісії та акта обстеження матеріально-побутових умов домогосподарства, при цьому до сукупного доходу сім'ї не враховується державна соціальна допомога на дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

З огляду на вищезазначене сім'ї, у яких виховуються діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування, мають право користуватися пільгою або субсидіями.

Щодо забезпечення житлом внутрішньо переміщених сімей, у яких виховуються діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування

Станом на 10.10.2016 з Донецької та Луганської областей до інших адміністративно-територіальних одиниць України перемістилися 109 дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей, у яких виховується всього 390 дітей.

Більшість таких сімей орендують житло, 13 сім'ям житло надано неурядовими організаціями, невелика їх кількість проживає на житловій площі родичів, 17 таких сімей мають власне житло.

Підпунктом 12⁴ пункту 8 статті 11 Закону України „Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб” передбачено, що місцеві державні адміністрації у межах своїх повноважень надають житло дитячим будинкам сімейного типу, які вимушено або самостійно залишили місце проживання.

Водночас місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування разом із неурядовими організаціями, меценатами, народними депутатами України вишукуються можливості покращення таким сім'ям житлово-побутових умов.

Щодо сімей, які повернулися до постійного місця проживання, інформуємо, що в телефонному режимі такі сім'ї повідомили, що вони проживають на території, де не проходять активні бойові дії, діти відвідують школу, дошкільні заклади.

Щодо державної статистики про кількість дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, та їх персоніфікованого обліку

За даними державної статистики, станом на 01.01.2016 кількість дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, які перебувають на первинному обліку (без відомостей населених пунктів Донецької та Луганської

областей, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, і тимчасово окупованої території АР Крим), становила 73 182 особи.

На тимчасово окупованій території України та в населених пунктах Донецької і Луганської областей, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, проживає понад 11,5 тис. дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування (за даними 2013 року). У переважній більшості це діти, законні представники яких (опікуни, піклувальники, прийомні батьки, батьки-вихователі) прийняли рішення не переїжджати в інші населені пункти України.

Отже, оскільки у визначених розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07.11.2014 № 1085-р населених пунктах органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, вони не можуть надавати статистичну інформацію щодо зазначеної категорії дітей.

Водночас, за офіційною інформацією служб у справах дітей обласних, Київської міської державних адміністрацій, станом на 01.01.2016 кількість дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, що прибули з населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, тимчасово окупованої території, становила 1 797 осіб.

Станом на 01.01.2016 кількість дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, на підконтрольній державі владі території України становила 74 979 осіб (73 182 – за даними державної статистики, 1 797 – за адміністративними даними).

Разом з тим з метою вдосконалення державної статистики щодо кількості дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, у тому числі дітей зазначених категорій, переміщених із населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, або із тимчасово окупованої території, Мінсоцполітики проводиться нормотворча робота щодо оновлення форми відповідної державної статистики.

Інформація про втрату системного персоніфікованого обліку дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, не відповідає дійсності.

Відповідно до Сімейного кодексу України, законів України „Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей” та „Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”, Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов’язаної із захистом прав дитини, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 № 866, Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 08.10.2008 № 905, наказів Мінсоцполітики від 20.01.2014 № 27 та від 28.12.2015 № 1256 служби у справах дітей ведуть:

- первинний облік дітей, які залишились без батьківського піклування, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

- облік дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які прибули з інших територій;

- банк даних про дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, і сім'ї потенційних усиновлювачів, опікунів, піклувальників, прийомних батьків, батьків-вихователів в Єдиній інформаційно-аналітичній системі „Діти”;

- облік дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Заслуговує на увагу те, що у грудні 2014 року проведено удосконалення ЄІАС „Діти” в частині обліку дітей, переміщених з тимчасово окупованої території або з районів проведення антитерористичної операції. Зокрема, це дало змогу засобами ЄІАС „Діти” забезпечити ведення обліку дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, переміщених із тимчасово окупованої території або району проведення антитерористичної операції, службами у справах дітей за місцем їх виявлення, редагування інформації в електронних облікових картках дітей, необхідної для подальшого забезпечення захисту їхніх прав та інтересів і формування звітності щодо такої категорії дітей. У зв'язку з цим внесено відповідні зміни до Порядку ведення службами у справах дітей обліку дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах (наказ Мінсоцполітики від 20.01.2014 № 27).

Крім цього, Законом України від 26.01.2016 № 936-VIII „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми” до Закону України „Про охорону дитинства” було внесено визначення терміну „дитина, яка перебуває у складних життєвих обставинах”, згідно з яким до цієї категорії віднесено дітей, які потрапили в умови, що негативно впливають на їх життя, стан здоров'я та розвиток внаслідок воєнних дій чи збройних конфліктів. Тобто діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування, в обставинах воєнних дій чи збройних конфліктів також вважаються дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Щодо виконання об'єднаними територіальними громадами функцій із захисту прав дітей

Основні повноваження щодо соціального захисту дітей надано територіальній громаді через відповідні місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, тобто через районні, районні в містах державні адміністрації, виконавчі органи міських, районних у містах рад, а також частково - сільських, селищних рад (не залежно від того, чи є вони об'єднаними територіальними громадами).

Наразі повноваження сільських, селищних рад як органів опіки та піклування стосуються виключно своєчасного виявлення дітей у кризових ситуаціях і залучення органів вищого рівня до соціального захисту дітей. Таке обмеження повноважень, пов'язане з їх надмірною подрібненістю та надзвичайно слабкою матеріально-фінансовою базою, що призводить до їх неспроможності виконувати всі повноваження органів місцевого

самоврядування (нараховується 1 129 громад із чисельністю жителів до 500 осіб).

Такою ситуацією зумовлюється низький рівень відповідальності територіальних громад за життя і здоров'я підростаючого покоління, соціальний захист дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та дітей, які опинились у складних життєвих обставинах. Основні рішення з питань соціального захисту дітей наразі приймаються на рівні району, міста чи району в місті.

Отже, у зв'язку з децентралізацією влади та значним укрупненням об'єднаних територіальних громад постала потреба в делегуванні виконавчим органам сільських, селищних рад об'єднаних територіальних громад функцій і повноважень щодо захисту прав дітей.

З огляду на зазначене Мінсоцполітики підготовлено проект Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення діяльності з питань соціального захисту дітей у зв'язку із децентралізацією влади в Україні”.

Законопроект спрямований на: зміцнення кадрового потенціалу служб у справах дітей та їхніх повноважень щодо державного контролю за дотриманням прав дітей; зміну підходів до охорони дитинства - від боротьби з наслідками порушень прав дітей до створення сприятливого для їх виховання та розвитку середовища; розмежування повноважень у системі органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади на різних рівнях адміністративно-територіального устрою; передбачення в штатних розписах виконавчих органів об'єднаних територіальних громад посадових осіб, відповідальних за захист прав дітей; запровадження механізму державного контролю за дотриманням законодавства України органами місцевого самоврядування та якістю надання ними адміністративних і соціальних послуг дітям.

З метою надання об'єднаним територіальним громадам методичної допомоги в організації соціальних послуг і соціальної роботи, а також послуг соціальної підтримки населенню, в тому числі щодо соціального захисту дітей у процесі децентралізації влади:

- відповідно до наказу Мінсоцполітики від 29.02.2016 № 199 „Про внесення змін до Плану підвищення кваліфікації працівників підприємств, установ, організацій сфери управління Міністерства соціальної політики України” на базі Центру підвищення кваліфікації працівників сфери управління Мінсоцполітики 23.03.2016–25.03.2016 було проведено семінар „Забезпечення права дитини на сімейне виховання в умовах децентралізації на територіях, де функціонують інтернатні заклади” для служб у справах дітей районних державних адміністрацій, районних у містах, міських рад;

- 20.04.2016–22.04.2016 та 07.07.2016–08.07.2016 для начальників служб у справах дітей обласних та Київської міської державних адміністрацій було проведено семінари „Забезпечення прав та найкращих інтересів дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, при влаштуванні їх на виховання у сім'ю в умовах децентралізації влади”;

- наказом Мінсоцполітики від 19.01.2016 № 26 затверджено Методичні рекомендації щодо виконання власних (самоврядних) повноважень об'єднаної територіальної громади у сфері соціального захисту населення та сфері захисту прав дітей, розроблені з метою застосування єдиного методологічного підходу до створення структур і штатів виконавчих органів об'єднаних територіальних громад для виконання визначених чинним законодавством України повноважень у вказаній сфері, а також для мінімізації зволікань при забезпеченні прав дітей в умовах децентралізації влади в Україні;

- листом Мінсоцполітики від 31.08.2016 № 1787/0/205-16/57 службам у справах дітей обласних, Київської міської державних адміністрацій надано роз'яснення щодо проведення заходів із соціального захисту дітей об'єднаними територіальними громадами.

Крім цього, станом на 25.09.2016 для надання соціальних послуг сім'ям з дітьми:

- 7 об'єднаних територіальних громад створили центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;

- 24 об'єднані територіальні громади ввели до штатного розпису виконавчих комітетів ОТГ майже 40 посад фахівців із соціальної роботи та соціальних працівників;

- 28 об'єднаних територіальних громад за рахунок цільової субвенції районному бюджету з бюджету ОТГ фінансують понад 40 посад фахівців із соціальної роботи районних центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Крім того, розпочато роботу з впровадження пілотних проектів щодо інноваційних та інтегрованих послуг мешканцям сільської місцевості, зокрема, сім'ям з дітьми.

Станом на 13.10.2016 участь у реалізації пілотних проектів з надання соціальних послуг готові прийняти 33 об'єднані територіальні громади із 18 областей.

Щодо попередження бездоглядності у дитячому середовищі, забезпечення надання соціальних послуг сім'ям з дітьми

З метою подолання соціального сирітства, дитячої бездоглядності та безпритульності, запобігання правопорушенням серед неповнолітніх у регіонах України проводиться ціла низка профілактичних заходів (рейдів): „Діти вулиці”, „Вокзал”, „Канікули”, „Урок” тощо за участю усіх структур, до компетенції яких входить захист прав дітей: служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, секторів ювенальної превенції відділів поліції, органів охорони здоров'я та освіти.

В ході проведення цих профілактичних заходів обстежуються традиційні місця перебування безпритульних дітей: підвали, теплотраси, вокзали, ринки, електропоїзди. З дітьми та їх батьками проводиться робота з роз'ясненнями законодавства України, спрямованого на охорону дитинства, вживаються заходи з надання матеріальної допомоги сім'ям з дітьми, які цього потребують.

Під час зазначених заходів увага приділяється питанням недопущення вживання дітьми чи збуту дітям алкогольних та тютюнових виробів, наркотичних засобів та психотропних речовин, втягнення їх до найгірших форм дитячої праці, вчинення по відношенню до них насильства, жорстокого поводження з ними.

Протягом 2015 року проведено 28,5 тис. профілактичних заходів, під час яких виявлено близько 10 тис. дітей, з них вилучено з небезпечного середовища 4,4 тис. дітей (для порівняння: у 2014 році – 29 тис. профілактичних заходів, під час яких виявлено 10,9 тис. дітей; у 2013 році – понад 33 тис. профілактичних заходів, під час яких виявлено 13 285 дітей, з яких вилучено з вулиці 2 469 дітей; у 2012 році виявлено 15 988 дітей, з яких вилучено з вулиці 3 147 дітей; у 2011 році виявлено 19 437 дітей, з яких 4 167 дітей вилучено з вулиці; у 2010 році виявлено 19 636 дітей, з них 4 840 – з вулиці; у 2009 році – 31 001 дитина, з них 5 707 – з вулиці; у 2008 році – 31 тис. дітей, з них 6163 – з вулиці).

У I півріччі 2016 року здійснено 13 434 рейди, в ході яких виявлено 5 574 дитини. Отже, у порівнянні з 2008 роком у 3 рази зменшилась кількість дітей, виявлених під час профілактичних заходів.

Професійна допомога дітям віком від 3 до 18 років, які перебувають у складних життєвих обставинах (у тому числі бездоглядним та безпритульним дітям), дітям, залишеним без батьківського піклування, надається Притулками та Центрами.

Логічним продовженням процесу зменшення кількості безпритульних та бездоглядних дітей є зменшення кількості дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у зазначених закладах соціального захисту дітей. Так, у 2015 році у 86 таких закладах отримало комплексну допомогу понад 9 тис. дітей (для порівняння: у 2014 році – понад 9 тис. дітей; у 2013 та 2012 роках – понад 12 тис. дітей, у 2006 р. – 36,3 тис. дітей).

З метою забезпечення найкращих інтересів дітей в регіонах України триває процес реорганізації Притулків у Центри.

Протягом I півріччя 2016 року функціонувало 8 Притулків та 75 Центрів, проектна потужність яких складає 3 257 місць, де отримало комплексну допомогу 5 762 дитини.

З метою підвищення ефективності процесу надання соціальних послуг дітям та сім'ям з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах, у межах виконання Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року затверджено Примірне положення про центр соціальної підтримки дітей та сімей (постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2016 № 834).

Цей документ врегульовує порядок утворення та функціонування центрів соціальної підтримки дітей та сімей на районному або міському рівні шляхом злиття, приєднання, поділу, перетворення установ, що надають соціальні послуги, дитячих будинків, шкіл-інтернатів, тобто діючої мережі закладів.

Це дасть змогу забезпечити право дитини на проживання в сім'ї, в територіальній громаді, насамперед – за місцем її походження, шляхом

розвитку на рівні міст, районів доступних і якісних соціальних послуг для підтримки сімей з дітьми та альтернативного догляду за дітьми.

Методики роботи, що застосовуються в таких центрах, спрямовуються на соціальну підтримку сім'ї, повернення в найкоротші терміни дитини до її батьків, матері з дитиною – в громаду. Такий підхід сприяє наданню своєчасної допомоги дітям і сім'ям з дітьми, у тому числі на ранній стадії виникнення проблеми, з охопленням якомога більшої кількості осіб, які цього потребують.

У центрах створюватимуться відділення винятково з тими функціями, які необхідні територіальній громаді, на заміну установам і закладам з подібними функціями в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Створення таких центрів сприятиме оптимізації мережі закладів, які надають соціальні послуги, забезпеченню максимальної доступності сімей з дітьми до соціальних послуг, налагодженню ефективної системи підтримки вразливих сімей з дітьми у громаді, посиленню ролі та відповідальності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування за становище дітей і сімей.

Щодо розвитку сімейних форм виховання

На сьогодні усиновлення, насамперед національне, залишається найпріоритетнішою та найбільш захищеною формою влаштування дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування.

На обліку дітей, які можуть бути усиновлені, в регіонах України перебуває майже 18 тисяч дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування (у 2014 р. – 22 тисячі, у 2012 р. – 26 тисяч), з них близько 12 тис. дітей влаштовані в сімейні форми виховання.

За результатами діяльності служб у справах дітей у 2014 році усиновлено 2 115 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування (без урахування АР Крим та зони проведення АТО, яка непідконтрольна українській владі), з них: 1 591 – українськими громадянами, 524 – іноземними громадянами; у 2015 році – 1 868, з них: громадянами України – 1 489 дітей, іноземними громадянами – 379.

Протягом 9 місяців 2016 року, за оперативними даними служб у справах дітей, усиновлено 1 353 дитини-сироти і дитини, позбавленої батьківського піклування (громадянами України – 1 081, іноземцями – 272), це на 31 дитину більше ніж за даний період у 2015 році.

На сьогодні понад 1 800 кандидатів в усиновлювачі перебувають на обліку в службах у справах дітей, однак для 80 % з них найбільш бажаними щодо усиновлення є діти до 5–6 років, без братів/сестер, а також без проблем зі здоров'ям.

На обліку дітей, які можуть бути усиновлені, перебуває лише близько 1 400 дітей віком до 5 років, з яких 60 % мають від 2 і більше братів/сестер та різного роду захворювання.

Переважна більшість дітей, які можуть бути усиновлені, це діти старше десятирічного віку та ті, які мають від двох до п'яти братів/сестер.

Тенденції переконливо свідчать, що збільшується кількість дітей, які влаштовані в сімейні форми виховання, зокрема, понад 60 % дітей, які можуть бути усиновлені, також уже виховуються в сімейних формах виховання.

Тому спостерігається стрімкий спад міждержавного усиновлення, оскільки воно залишилось актуальним тільки виключно в інтересах дітей старшого віку, дітей з інвалідністю та дітей, які мають трьох і більше рідних братів та сестер.

З метою врегулювання роботи служб у справах дітей Мінсоцполітики було розроблено та Кабінетом Міністрів України затверджено постанову від 12.08.2015 № 580 „Про внесення змін до Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей”, якою серед іншого, врегульовано облік дітей, які можуть бути усиновлені, у випадку переміщення дітей із тимчасово окупованої території та зони АТО. Також постановою Кабінету Міністрів України від 22.07.2016 № 458 „Про внесення змін до Положень про дитячий будинок сімейного типу, прийомну сім'ю” забезпечено врахування пріоритетності права дитини, яка влаштована в прийомну сім'ю чи дитячий будинок сімейного типу, на усиновлення з метою забезпечення її найкращих інтересів.

Щодо співпраці з Міжнародним банком реконструкції та розвитку з питань забезпечення прав дітей

Відповідно до Стратегії партнерства Міжнародного банку реконструкції та розвитку з Україною реалізується проект „Модернізація системи соціальної підтримки населення України” (далі – Проект), розрахований до 2020 року. Одним із компонентів Проекту є трансформація та перепрофілювання закладів стаціонарного перебування дітей з метою забезпечення права кожної дитини на виховання у сім'ї (частина 3).

У рамках виконання Проекту:

1) підписано Договори про співпрацю з облдержадміністраціями: Дніпропетровською (02.07.2015), Київською (08.09.2015), Одеською (18.09.2015), Чернігівською (08.09.2015), Київською міською держадміністрацією (22.07.2016);

2) при Мінсоцполітики утворено міжвідомчу консультативно-дорадчу робочу групу з питань координації та моніторингу реформування дитячих інтернатних закладів з метою координації питань, пов'язаних із реформуванням дитячих інтернатних закладів в рамках проекту „Модернізація системи соціальної підтримки населення України” (наказ Мінсоцполітики від 08.09.2015 № 903);

3) розпочато роботу з реформування дитячих інтернатних закладів у м. Києві. Здійснено аналіз форм догляду дітей з інвалідністю, що застосовуються у м. Києві. Проводиться дослідження щодо діяльності дитячих інтернатних закладів, у яких виховуються діти з інвалідністю і обмеженими освітніми можливостями;

4) підготовлено і направлено до Світового банку на погодження технічні завдання на розробку і впровадження в Одеській і Чернігівській областях

регіональних планів щодо збільшення обсягів надання послуг з догляду на сімейній основі;

5) триває процес підписання договору на надання послуг з підготовки і впровадження регіонального плану реформування інтернатних закладів у Київській області;

6) триває конкурс з підготовки технічних та фінансових пропозицій на надання послуг у Дніпропетровській області;

7) завершено дослідження з питань ефективності функціонування дитячих будинків сімейного типу і прийомних сімей, яке проводилося на замовлення Міністерства у рамках проекту „Модернізація системи соціальної підтримки населення України” ГО „Український інститут соціальних досліджень ім. О. Яременка”. За результатами дослідження підготовлено аналітичний звіт, на підставі якого буде удосконалено законодавство щодо влаштування дітей у сімейні форми виховання, в тому числі щодо взаємодобору сім’ї для дитини-сироти і дитини, позбавленої батьківського піклування;

8) триває розробка нормативно-правових актів, які мають створити законодавчу та організаційну основу для деінституціалізації виховання дітей, удосконалити систему влаштування та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в сімейних формах виховання, в тому числі щодо взаємодобору для них сім’ї.

Щодо охорони здоров’я дітей

Проектом Закону України „Про Державний бюджет України на 2017 рік” за КПКВК 2301400 „Забезпечення медичних заходів окремих державних програм та комплексних заходів програмного характеру” передбачено 5 949 019,0 тис. грн, з них за напрямом „Централізована закупівля лікарських засобів та виробів медичного призначення для лікування дітей, хворих на онкологічні та онкогематологічні захворювання” – 558 056,9 тис. грн, що в порівнянні з 2016 роком більше на 205 056,9 тис. грн.

Щодо забезпечення права дітей на освіту

Відповідно до статті 14 Закону України „Про освіту”, частини другої статті 19 Закону України „Про дошкільну освіту” забезпечення розвитку мережі дошкільних навчальних закладів, зміцнення їх матеріальної бази, господарське обслуговування належить до повноважень місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Разом з тим Міністерство освіти і науки України активно співпрацює з місцевими органами виконавчої влади щодо реалізації права дітей на дошкільну освіту. З метою забезпечення доступу дітей до здобуття дошкільної освіти відповідно до потреб населення (черга на влаштування до дошкільних навчальних закладів становить понад 86 тисяч дітей), місцевими органами заплановано створення у 2016 році додаткових місць у функціонуючих дошкільних навчальних закладах, введення в експлуатацію новобудов, відновлення діяльності закладів, що використовуються не за призначенням.

За оперативними даними регіональних органів управління освітою, станом на 01.09.2016 вже створено понад 14 тисяч місць для дітей раннього та дошкільного віку.

У зв'язку з погіршенням демографічної ситуації, змінами в економіці, міграційними процесами зростає кількість шкіл з низькою наповнюваністю, особливо в сільській місцевості.

Незаповнені заклади, не маючи належного педагогічного забезпечення, не можуть забезпечити належну якість освіти.

Як правило, у зазначених закладах освіти багато дітей навчаються за індивідуальною формою, один вчитель викладає декілька навчальних предметів. Це значно знижує якість освітніх послуг та призводить до значних витрат на утримання загальноосвітніх навчальних закладів. Середня вартість утримання одного учня у школах з вкрай низькою наповнюваністю у 5-7 разів більша, ніж середня по державі.

Водночас позиція Міністерства щодо надання початкової освіти полягає в тому, що діти, по можливості, повинні здобувати її у школах, максимально наближених до місця проживання.

Разом з тим з метою забезпечення рівного доступу дітей до якісної освіти, незалежно від місця їх проживання, створення умов для здобуття загальної середньої освіти, впровадження допрофільної підготовки, поглибленого вивчення окремих предметів, а також раціонального і ефективного використання наявних ресурсів та їхньої модернізації, здійснюються заходи щодо пошуку нових шляхів функціонування мережі загальноосвітніх навчальних закладів, зокрема, створюються опорні школи.

За оперативною інформацією органів управління освітою, станом на 05.09.2016 в областях розпочали функціонувати як опорні 137 загальноосвітніх навчальних закладів та 360 їхніх філій.

В опорних школах на сьогодні навчається майже 56,5 тис. учнів. Минулого навчального року учнівський контингент цих шкіл був понад 52,1 тис. учнів.

На виконання Державної цільової соціальної програми реформування системи закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2007 р. № 1242, в областях діють регіональні програми з реформування мережі інтернатних закладів усіх типів, реалізація яких забезпечує зменшення наповнюваності шкіл-інтернатів, дитячих будинків вихованцями та сприяє влаштуванню дітей в сім'ї громадян.

За статистичними даними, протягом останніх п'яти років мережа інтернатних закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, суттєво зменшилася. Зокрема, кількість дитячих будинків з 2011 по 2016 роки зменшилася на 63 відсотка та на 69 відсотків – дітей у них і становила:

у 2011 році – 113 закладів (4 771 вихованець);

у 2016 році – 42 заклади (1 490 вихованців).

За період з 2011 по 2016 роки мережа шкіл-інтернатів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, зменшилася на 70 відсотків та на 79 відсотків – учнів у них:

у 2011 році – 77 закладів (10 135 учнів);

у 2016 році – 23 заклади (2 078 учнів).

Відповідно до частини шостої статті 11 Закону України „Про загальну середню освіту” рішення про реорганізацію або ліквідацію загальноосвітніх навчальних закладів комунальної форми власності приймається на сесії місцевої ради. Вивільнені приміщення інтернатних закладів відповідно до законодавства у галузі освіти реформуються у дошкільні та загальноосвітні навчальні заклади, інші заклади системи освіти з урахуванням потреб громади (частина перша статті 11 Закону України „Про загальну середню освіту”).

Питання оптимізації мережі дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів, у тому числі інтернатних, передбачено у прикінцевих положеннях проекту Закону України „Про освіту” (реєстраційний № 3491 від 19.11.2015 р.) де, зокрема, зазначено, що за рішенням обласних рад школи-інтернати для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, перетворюються до 31 грудня 2017 року на дитячі будинки для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, або на заклади середньої освіти.

На виконання державної політики запроваджується інклюзивне навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх школах, зокрема, інтеграція таких дітей у загальноосвітній простір шляхом навчання у спеціальних класах загальноосвітніх навчальних закладів, що зумовило зменшення кількості інтернатних закладів та учнів у них.

За статистичними даними, у 2014/2015 н. р. функціонувало 290 спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з особливими потребами (за нозологіями) із контингентом 32,9 тис. учнів, у 2015/2016 н. р. – відповідно 276 (32,6 тис. учнів).

Завдання щодо реформування закладів інституційного догляду та виховання дітей, перепрофілювання та оптимальне їх використання, впровадження інклюзивного навчання визначені Законом України від 24 грудня 2015 року № 911-VIII „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України”, Указами Президента України від 25.08.2015 № 501 „Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини”, від 03.12.2015 № 678 „Про активізацію роботи щодо забезпечення прав людей з інвалідністю”, розпорядженням Президента України від 25.12.2015 № 818/2015-рп.

З метою виконання визначених завдань при Адміністрації Президента України створено робочу групу з опрацювання пропозицій щодо реформування системи інституційного догляду та виховання дітей, учасниками якої є представники Міністерства освіти і науки України, Міністерства соціальної політики України та Міністерства охорони здоров'я України.

Крім цього, слід зауважити, що у Плані пріоритетних дій Уряду на 2016 рік (крок 4 Розділу 4), затвердженому розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.05.2016 № 418-р, закріплений напрям реформування інтернатних закладів та створення умов для розвитку і виховання дітей у сім'ях або в умовах, максимально наближених до сімейних.

Наказом Міністерства освіти і науки України від 31.12.2015 № 1436 затверджено План заходів щодо забезпечення права на освіту дітей з

особливими освітніми потребами в загальноосвітньому просторі, яким керівникам місцевих органів управління освітою доручено визначити потреби у функціонуванні інтернатних закладів регіону з урахуванням контингентів дітей, проаналізувати співвідношення потужності діючих інтернатних закладів та кількості дітей у них, розробити перспективний план оптимізації мережі інтернатних закладів та розвитку мережі загальноосвітніх навчальних закладів з інклюзивними та спеціальними класами.

В рамках реформування системи освіти, а саме, створення освітніх округів (опорного навчального закладу, його філій), Міністерство освіти і науки України листом від 09.06.2016 № 1/9-293 „Про доступність дітей з особливими потребами до опорних навчальних закладів” звернулося до обласних, Київської міської державних адміністрацій з проханням сприяти створенню в опорних школах інклюзивного освітнього середовища, що дасть можливість дітям з особливими освітніми потребами навчатися в загальноосвітніх навчальних закладах та, відповідно, активізувати процес реформування спеціальних загальноосвітніх шкіл-інтернатів.

З метою формування нового суспільного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами як до рівноправних громадян суспільства, включення таких дітей у загальноосвітній простір, суспільні відносини Міністерством спільно з Благодійним фондом Порошенка П. О. започатковано проведення у 2016-2019 роках науково-педагогічного дослідження „Розвиток інклюзивного освітнього середовища у Запорізькій області”.

В рамках дослідження планується розробити та апробувати модель упровадження інклюзивного навчання у кожній загальноосвітній школі області шляхом запровадження фінансування за принципом „гроші за дитиною”, розроблення методик визначення та надання додаткових послуг дітям з особливими потребами, підготовки педагогічних працівників тощо.

Міністерство освіти і науки співпрацює з місцевими органами виконавчої влади в частині підвищення якості позашкільної освіти та ефективності діяльності позашкільних навчальних закладів. Серед основних досягнень – збереження і оптимізація мережі позашкільних навчальних закладів, запровадження різних форм здобуття позашкільної освіти, підтримка науково обдарованих дітей, розвиток учнівського самоврядування, якісне реформування підходів до патріотичного виховання.

За даними державної статистики, в системі освіти функціонують 1 376 державних і комунальних позашкільних навчальних закладів, в яких працюють 75,2 тис. гуртків художньо-естетичного, науково-технічного, еколого-натуралістичного, туристсько-красознавчого, фізкультурно-спортивного профілю тощо. Загалом позашкільні заклади відвідують 1 млн. 228 тис. вихованців.

Протягом минулого навчального року позашкільними закладами проведено понад 97,3 тис. різноманітних всеукраїнських та регіональних заходів, до яких було залучено понад 70 % дітей шкільного віку. Переважна більшість з цих заходів були спрямовані на національно-патріотичне виховання.

Серед головних пріоритетів Міністерства залишається питання забезпечення доступу до позашкільної освіти, створення умов розвитку особистості дитини, її талантів і нахилів, що відповідає основним положенням Конвенції про права дитини, Конституційним нормам нашої держави.

Також заслуговує на увагу те, що наказом Міністерства освіти і науки України від 31.12.2015 № 1436 затверджено План заходів щодо забезпечення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітньому просторі, яким керівникам місцевих органів управління освітою доручено регіональним психолого-медико-педагогічним консультаціям (далі – ПМПК) здійснити вивчення навчальних досягнень учнів 4-8 класів спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів) для дітей із затримкою психічного розвитку з метою надання рекомендацій щодо переведення учнів, які досягли стабільних успіхів у навчанні, до загальноосвітньої школи.

26 жовтня 2016 р. прийнято постанову Кабінету Міністрів України № 753 „Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2003 р. № 585”, якою передбачено поступову реорганізацію спеціальних шкіл-інтернатів для дітей із затримкою психічного розвитку та забезпечення права на освіту дітей із затримкою психічного розвитку шляхом їх навчання у спеціальних або інклюзивних класах загальноосвітніх навчальних закладів.

Крім того, МОН заплановано провести 20 грудня 2016 року Всеукраїнську нараду на тему: „Організаційно-методичні підходи до формування висновків та рекомендацій психолого-медико-педагогічних консультацій за матеріалами вивчення дитини”. На нараді будуть розглянуті питання використання ресурсних можливостей ПМПК для сприяння покращенню якості освіти дітей з особливими потребами, підвищення рівня довіри батьків до діяльності ПМПК шляхом запровадження виключно гуманістатичних підходів, фахового здійснення корекційної-розвиткової роботи та консультативно-просвітницької роботи в роботі з урахуванням сучасних тенденцій розвитку системи освіти.